

Overwinteraars op platanen

Na vijf winters is deze maand een einde gekomen aan het volgen van de dispersie van de **plataannetwants** (*Corythucha ciliata*) (afbeelding) op platanen op de Brabantse Wal. Deze wants, die zich vanuit Noord-Amerika, via Italië, in noordelijke richting uitbreidde, bereikte in 2008 ons land in Zuid-Limburg. Langzaam vergrootte de wants zijn areaal noordwaarts. In 2018 werd hij ook in Roermond en in Antwerpen waargenomen. Het kon niet lang duren, of hij zou ook de Brabantse Wal bereiken. We besloten de verspreiding van die soort te volgen door vijf jaar lang, elke winter, alle platen op de Brabantse Wal te controleren. Deze wants eet namelijk niet alleen het sap uit de bladeren van platanen (*Platanus x P. occidentalis*), maar overwintert ook op die boom, onder de loszittende schors ervan. En jawel, in de winter van 2018/2019 vonden we twee exemplaren in het stadscentrum van Bergen op Zoom. In de winter van 2019/'20 troffen we deze kleine fraaie wantsen op vijf verschillende plaatsen aan; in 2021/'22 telden we al zeven vindplaatsen, nog steeds in het stadscentrum. De daarop volgende winter: dertien vindplaatsen.

De afgelopen winter bedroeg het aantal vindplaatsen in Bergen op Zoom, in en nu ook buiten het centrum, 28!

We hebben deze winter de plataannetwants voor het eerst ook in Ossendrecht en Steenbergse gezien. Kortom, eenmaal gevestigd breidt het dier zijn leefgebied razendsnel uit.

Achter de schors van platanen komen we af en toe de **kustschorsloper** (*Dromius meridionalis*) tegen (afbeelding), een soort loopkever die in ons land weinig wordt waargenomen.

Bij nader onderzoek van de geslachtsdelen (Aedeagus) van de mannelijke schorslopers uit Bergen op Zoom en Wouwse Plantage lijken deze af te wijken van die van het in 1825 beschreven Franse exemplaar, waaraan de soort haar naam ontleend. Dat zou inhouden, dat we hier met een nieuwe, nog niet beschreven, soort te maken hebben. Onze vondsten gaan naar Naturalis, waar verder onderzoek volgt.

Visdonk

Deze maand is het eindverslag gereedgekomen van vijf jaar onderzoek naar loopkevers en wantsen op het stukje 'nieuwe natuur' aan de Muizendreef (gemeente Rucphen).

Na herinrichting van het terrein aan de Muizendreef verschijnt er nieuwe begroeiing op het terrein, de waterhuishouding is veranderd en er vestigen zich nieuwe insectenpopulaties.

Wij namen ons voor om die veranderingen gedurende een periode van vijf jaar te volgen.

In dat kader is jaarlijks door middel van een gestandaardiseerde methode met bodemvallen in 2019 tot en met 2023 een onderzoek uitgevoerd naar loopkevers en wantsen op dat perceel.

In de loop afgelopen vijf jaar zijn op dit kleine stukje natuurgebied niet minder dan 90 soorten loopkevers en 79 soorten wantsen gesignaleerd. Sommige eenmalig, enkele in grote hoeveelheden. Sommige namen in aantal toe, andere verdwenen er weer.

Opvallend is de achteruitgang van de zespuntsnelloper (*Agonum sexpunctatum*). In 2019 troffen we in onze bodemvallen 111 exemplaren van dit fraaie loopkevertje aan, in 2023 nog maar één! Niets

wijst erop dat het diertje zich hier nog voortplant. Verdichting van de begroeiing en verdroging van het terrein lijken een voor de hand liggende oorzaak voor het verdwijnen van deze zon- en vochtminnende soort. Zijn plaats wordt ingenomen door de gewone tandklauw (*Calathus fuscipes*), een vrij grote, somber zwart gekleurde loopkever, die dan juist sterk in aantal toeneemt. De gewone tandklauw is een soort die juist goed gedijt in droge heiden en schrale graslanden. Achteruitgang valt er ook te bespeuren bij de basterdzandloopkever (*Cicindela hybrida*). In 2019 registreerden we er 1.159 exemplaren. Dat aantal loopt snel terug: in 2023 tellen we er nog slechts drie stuks. Hier speelt niet zozeer de verdroging van het terrein een rol, maar veeleer het verdichten van de begroeiing.

Wellicht hangt ook het verdwijnen van de voorheen massaal voorkomende invasieve tarwenysius (*Nysius huttoni*) samen met die ontwikkeling van het gebied.

Dat het gebied langzamerhand evolueert van een schaars begroeid, eerder ruderaal terrein, naar droge heide, blijkt uit de toename van de zwartpootheidebodewants (*Macrodema microptera*) (afbeelding).

Een uittreksel van dit onderzoek is ter publicatie aangeboden aan de redactie van *Veelpoot*, het orgaan van de Landelijke Insectenwerkgroep van de KNNV.

Een vergelijkbaar, maar uitgebreider, onderzoek is door ons ook elders op Visdonk uitgevoerd, namelijk op een perceel 'nieuwe natuur' aan de Boswachtersdreef. Later dit jaar hopen we ook daarover te kunnen rapporteren.

Halsters Laag

Zoals eerder gemeld gaan we deze maand van start met een hommelmroute in het Halsters Laag, we combineren de route met het tellen van dagvlinders

Grenspark Kalmthoutse Heide

Na verzoeken van een lokale natuurvereniging en van Natuurmonumenten, bereikt ons deze maand de vraag om deze zomer bovendien voor het Grenspark een insectensafari te organiseren. Dit in het kader van de komende 'soortenrijk grenspark beleefweek'. Vanzelfsprekend verlenen we daaraan onze medewerking.

Waterwingebied EVIDES

Op 20 maart zijn we bij het drinkwaterbedrijf EVIDES te gast op het pompstation Huijbergen. Daarbij worden de plannen ontvouwd voor onder meer het door ons uit te voeren entomologisch onderzoek voor de komende jaren.

We besluiten om de loopkeverprojecten bij het Driebloksven in de ijskast te zetten. De nadruk zal dit jaar worden gelegd op het monitoren van de macrofauna in de waterwingebieden Halsteren (heringerichte poelen) en Huijbergen (drie nieuw gecreëerde poelen).

Ontwikkelingen met betrekking tot verbreding van de Heiloo nabij de

Schapendreef, het aanbrengen van een overloop bij het Nieuwe Wasseven en de nieuwe plannen rondom het Moseven worden gevolgd.

Voor zover daarvoor aanleiding is, zullen incidenteel bodemvallen worden geplaatst.

De bijeenkomst wordt afgesloten met een wandeling door het waterwingebied Huijbergen. Verschillende dagvlinders en een gehoornde metselbij (*Osmia cornuta*) (afbeelding) 'beduinen dat de zomer aan komt kruien'

Kortenhoeff

De rapportages die we in de loop der jaren voor Staatsbosbeheer maakten over vlinders, libellen en macrofauna van het natuurgebied De Kortenhoeff (Hoogerheide) vormen belangrijke input voor het rapport SNL-insectenartering Brabantse Wal, waarvan we deze maand het concept ter beoordeling voorgelegd hebben gekregen.

Onder leiding van Alex Zuidervliet (boswachter-ecoloog Staatsbosbeheer) maken we met een aantal mensen een rondgang door het natuurgebied De Kortenhoeff. Doel van het

veldbezoek is om met elkaar kennis te maken, daarbij worden we op de hoogte gesteld van lopende en komende beheerswerkzaamheden in dat natuurgebied, waarbij Staatsbosbeheer actief om onze input vraagt voor verbeteringen voor ecologie. Zij staan open voor onze suggesties om habitats van insecten te verbeteren en nemen die mee in hun beheersplannen. Voorjaarskortvleugelmotten (foto), grote vossen, boletenzwartlijfjes, boomleeuweriken, bruine winterjuffers, boomhommels, oranje berkenspanners, etc. zomaar een greep uit wat het vroege voorjaar op De Kortenhoeff ons die dag biedt.

Voorjaarsuilen

Na de wintervlinders (vooral december), winteruilen (vooral januari) en de voorjaarsspanners (vooral februari) is het in maart de beurt aan de voorjaarsuilen. Zowel op licht als op smeer komen deze subtiel getekende maar vooral bruine beestjes tevoorschijn. Het gaat dan om relatief warme nachten, bij voorkeur met een naderend warmtefront, zware bewolking, lichte regen en stijgende temperaturen kunnen ze worden gelokt. En dat niet alleen, veel soorten zijn ook te vinden op vroegbloeiërs, in dit geval (foto) zie je een kleine voorjaarsuil op de verwilderde tuinplant mahonie, blijkbaar een goede nectarbron in het vroege voorjaar. Andere voorjaarsuilen die zich op 8 maart laten zien zijn de variabele, de tweestrep- en de nunvlinder, allemaal *Orthosia* soorten.

Medicinale bloedzuigers

Bij ons onderzoek naar waterinsecten in poelen en vennen in het Grenspark komen we regelmatig medicinale bloedzuigers (*Hirudo medicinalis*) (afbeelding) tegen. Vorig jaar deed Bram Kroeze (EIS) een onderzoek naar de aan- of afwezigheid van medicinale bloedzuigers in vennen en poelen in de natuurgebieden Kleine en Grote Meer, Kortenhoeff en EVIDES Huijbergen.

Deze maand ontvingen we het resultaat van dat onderzoek. Van de negentien onderzochte poelen zijn er (minstens) twaalf waar deze zeldzame soort aanwezig blijkt te zijn. Fraai is te zien hoe de medicinale bloedzuiger zijn leefgebied uitbreidt door de aanwezigheid van een reeks van poelen als 'stepstones' in een ecologische verbindingzone.

De Wildernissen

Op 22 maart plaatsen we voor het derde jaar bodemvallen op een van de opengemaakte plekken in de bossen van de Wildernissen (Putte-Berendrecht). Langzamerhand raakt het open zand begroeid ongetwijfeld zullen er dit jaar weer nieuwe soorten loopkevers zijn, die zich er gaan vestigen. We volgen die ontwikkeling met interesse. De bodemvallen zullen tot en met september elke veertien dagen worden gecontroleerd.

EVZ 2024 Marijnenpark - Molenbeek

Fijne zonnige middagen in maart nodigen uit om al eens een kijkje te gaan nemen. Er vliegt zelfs al het een en ander aan vlinders, hommels en zweefvliegen, lentegevoel. Leuk is het om de gal van de ramshoorngalwesp te vinden. Op de vlakke grasoever heeft de gemeente een kleine plantage met min of meer inheemse bomen aangelegd. Het ziet er schattig uit, misschien slaat er ook nog een boompje aan.

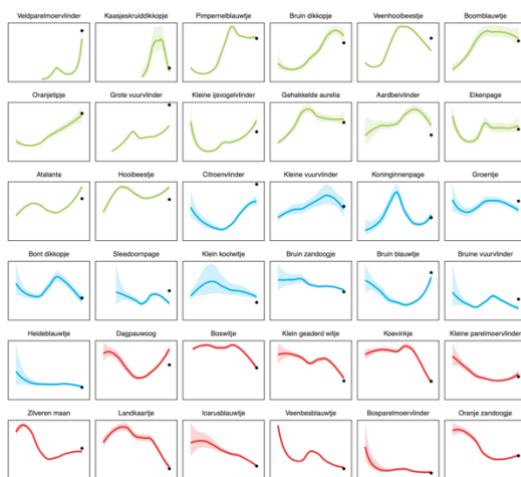
Studiedagen en presentaties

In het Utrechts veenweidegebied wonen we de traditionele voorjaarsbijeenkomst van de keverspecialisten van EIS bij. Zoals gewoonlijk gaan er die dag veel doosjes met kevers van hand tot hand. De dag wordt gevuld met lezingen: 100 jaar onderzoek in de duinen bij Meijndel, kevers in boomholtes, kevers in vogelnesten, het project ARISE van EIS (het verzamelen van DNA van alle in Nederland voorkomende kevers). Aan het einde van de middag volgt een cursus kaaskevers (*Cholivina*) determineren.

Het overleg met het Waterschap Brabantse Delta, IVN Groene Zoom en leden van de Vogelwerkgroep Bergen op Zoom over het organiseren van een biodiversiteitsdag op 24 augustus wordt voortgezet.

Vlinderdag in Wageningen, Vlinderstichting op 2 maart is weer als vanouds bijzonder goed bezocht met bijna 700 deelnemers, vooral vlindertellers. De lezingen zijn zoals gebruikelijk goed verzorgd en interessant. De standjes zijn divers en informatief.

- Marc Argeloo toont, wetenschappelijk gefundeerd, aan dat er een structureel gat zit in ons natuurgeheugen, het zogenaamde shifting baseline syndroom. Ons referentiekader wordt hierdoor armer en armer, heel jammer, maar mogelijk noodzakelijk om ons te kunnen aanpassen, willen we dat? Rik van der Linden vult dit aan met voorbeelden van vergeten landschappen, waarin met name ook de weidevogels vergeten zijn.

De andere verhalen gaan over klimaat, voor- en achteruitgang van de verschillende soorten, verminderende waterkwaliteit voor libellen, saaie slootkanten (snorren met de nieuwe kleurkeur blauw), saaie bermen (kleurkeur groen) en interessant tuintjes. Opmerkelijk is dat de Vlinderstichting zich nu naast libellen, dag-, en nachtvlinders nu ook bezig gaat houden met de microvlinders, prima uitbreiding van het takenpakket.

De vlinderbalans 2023 wordt dit jaar vooral digitaal uitgeleverd, zeer de moeite waard:

<https://assets.vlinderstichting.nl/docs/b3ffb8ee-9e6b-48f9-b467-981ef3ea6fb5.pdf>

Literatuur

***Phegea* (driemaandelijkse tijdschrift voor entomologie), jan.-maart 2024**

De hoofdmoot van deze maand zijn de resultaten van de werkgroep Bladmineerders uit 2021 en 2022 met meldingen van 16 nieuwe soorten voor de Belgische fauna.

Peter Geene, 2024: Eindverslag monitoring vlinders op de vlinderidylle 'het Bastion' stad Veere 2020 t/m 2023

Maandverslag insectenwerkgroep KNNV Roosendaal maart 2024

Met provinciaal subsidie en medewerking van de gemeente legde lokale vrijwilligers en leden van de *Vlinder- en libellenwerkgroep Zeeland* een vlinderidylle aan. Doelstelling, aanleg, organisatie en de resultaten van vier jaar monitoring van dagvlinders vormen de ingrediënten van dit rapport. Op de met streekeigen planten ingezaaide idylle zijn twintig soorten dagvlinders waargenomen.

De Zeeuwse Prikkebeen, 2024, nr. 1

Zoals gewoonlijk is het orgaan van de Vlinder- en libellenwerkgroep Zeeland gevuld met belevenissen van verschillende vlinder- en libellenliefhebbers. Interessant is het artikel over de buxusmotten, die zeven jaar op identieke wijze in Groede met een nachtval werden gesignaleerd. Een redelijke constante is het aandeel van zwarte op de witte buxusmotten. Steeds schommelt dit rond de 20%. Nu alle buxusboompjes in de wijze omgeving zijn afgeknaagd, verwacht je dat de buxusmotten, bij gebrek aan voedsel, snel in aantal zullen afnemen. Maar na een kleine dip in 2021 nemen de aantallen in Groede echter explosief toe! Met 2023 als topjaar! Zijn de rupsen resistent geworden tegen bestrijdingsmiddelen, zo vraagt de auteur zich af, of – en dat lijkt hem waarschijnlijker – hebben ze inmiddels alternatieve voedselplanten gevonden?

De laatste tien jaar zijn in Zeeland 33 soorten nachtvinders aangetroffen, die eerder nog niet uit de provincie bekend waren.

Interessant is ook de lijst met 87 (!) macronachtvlinders die in de periode 1635-2012 uit Zeeland zijn gemeld of beschreven, maar daar de laatste 10 jaar niet meer zijn gesignaleerd.

Rhebergen, Flor & Zeegers, Th., 2023: *Van blinde bij tot zilveren fluitje. Portretten van wilde bijen en zweefvliegen*. EIS Kenniscentrum Insecten
Portretten van twintig soorten wilde bijen en twintig soorten zweefvliegen. Het belang van wilde bestuivers wordt meer en meer onderkend, maar wie kent al die honderden soorten wilde bijen en zweefvliegen? Dit boekje geeft een introductie tot veertig meest iconische soorten, elk met hun eigen verhaal over levenswijze, voorkomen en trend. Iedere soort wordt

geïntroduceerd met een bijzonder mooie foto. Hiermee geeft het boekje een laagdrempelige introductie tot onze inheemse bezige bijen en zweefvliegen.

Julia Satter, *De huidige verspreiding en voedselvoorkeuren van de grashommel (Bombus ruderarius) (Müller 1776) in westelijk Noord-Brabant*. Has-hogeschool / EIS

Bijen zijn de belangrijkste bestuivers voor wilde planten en voor meer dan 90% van de globale gewassen. Door de versnippering, aantasting en verlies van habitat neemt de hoeveelheid bijen sterk af. Eén van de sterk afgenomen soorten in Nederland is de grashommel. De grashommel is een zeldzame soort die op het moment alleen nog maar in grote aantallen voorkomt in Zeeland en Friesland. Om de groei van deze soort te bevorderen is er onderzoek gedaan naar de verspreiding van deze hommel in westelijk Noord-Brabant. Hiervoor zijn vijf verschillende gebieden geïnventariseerd:

Het Laag en de Grote Melanen (Halsteren), Stellebos (Steenbergen), de Noordpolder (Ossendrecht),

de Brabantse Wal en Fort de Roovere (Bergen op Zoom). Bovendien is door middel van een microscopisch stuifmeelonderzoek in juni in Noord-Brabant, Zeeland en Friesland de stuifmeelvoorkeur van de grashommel werksters bepaald. De stuifmeelvoorkeur van de grashommel werksters in juni ligt grotendeels bij de gewone smeewortel, rode klaver en witte klaver, gevolgd door éénstijlige meidoorn, gewone rolklaver en vogelwikke. Daarnaast is de grashommelkoningin in het voorjaar waargenomen op witte dovenetel, gewone smeewortel en gewone paardenbloem. Er wordt aanbevolen om het huidige maaibeleid op de Brabantse Wal en in Friesland aan te passen, zodat het voedselaanbod voor de grashommel niet onderbroken wordt. Voor het Halsters Laag, Stellebos, de Noordpolder, Fort de Roovere en de Grootte Melanen wordt aanbevolen om meer stuifmeelvoorkeursplanten van de grashommel in te zaaien. Aan EIS Kenniscentrum wordt geadviseerd om de grashommel in de Noord-Brabantse gebieden te blijven monitoren, waarmee kan worden gekeken naar de effecten van de uit te voeren maatregelen. Vanzelfsprekend is dit rapport voor ons een extra impuls om door te gaan met onze activiteiten voor het hommelen- en vlindermeetnet in het Halsters Laag.

Brachytron (Nederlandse Vereniging voor libellenstudie & Libellenvereniging Vlaanderen vzw), 24^e jrg., nr. 2, december 2023.

De sierlijke witsnuitlibel heeft zich in Nederland gevestigd nadat de soort bijna dertig jaar lang lokaal was uitgestorven. Sinds die soort toeneemt, lijken de populaties van de gevlekte witsnuitlibel af te nemen. Verdrijft de ene soort de andere, of is er iets anders aan de hand?

Andere artikelen gaan onder andere over de ei-afzet van de zadellibellen in de Nederlandse kuststreek, waarnemingen van gaffelwaterjuffers in Nederland en van de oostelijke witsnuitlibel in België.